

**TERENSKI PRIRUČNIK ZA
IDENTIFIKACIJU
TRAGOVA PRISUTNOSTI RISA**

AUTOR PRIRUČNIKA

Dr. Igor Trbojević

FOTOGRAFIJE

- “Ris”, stranica br. 2, autorica Tijana Trbojević,
- “Mjere traga risa”, stranica br. 3, autor Paolo Molinari,
- “Uzimanje uzorka sa fecesa” stranica br. 4, autor Tomaž Škrbinšek,
- “Plijen risa - srna”, stranica br. 5, autor Miha Krofel,
- “Foto zamke”, stranica br. 6, autor Aleš Pičulin.

Zbog pojedinih fotografija koje prate temu, a u sklopu su Priručnika, savjetuje se da isti ne koriste osobe mlađe od 18 godina.

Priručnik je kreiran i štampan u sklopu aktivnosti “Priprema Plana za praćenje Evroazijskog risa u Republici Srpskoj” koja se realizovala u okviru projekta "Održivost zaštićenih područja" koji finansira Globalni fond za okoliš – GEF, a implementira Razvojni program Ujedinjenih nacija – UNDP u Bosni i Hercegovini. Stavovi i mišljenja prikazani u ovom priručniku ne odražavaju nužno stavove GEF-a i UNDP-a u BiH.

OPIS VRSTE

Evroazijski ris (*Lynx lynx*) je stanovnik gustih, šumovitih i obično teško pristupačnih brdsko-planinskih predjela. Često se može naći i iznad gornje granice šume, obično kad je u obilasku svoje teritorije ili kad je u potrazi za plijenom (divokožom).

Tijelo je relativno kratko, dužine 92 - 108 cm (s glavom). Visina u grebenu je 46 - 61 cm. Rep je takođe kratak, dužine 16 - 27 cm, a vrh je crne boje. Težina se kreće u rasponu od 15 - 27 kg.

Boja krzna je žućkasto-smeđa do crvenkasto-siva. Krzno je obično pjegavo, ali postoje primjerci i bez pjega. Pjege su karakteristični identifikacioni marker svake jedinke.

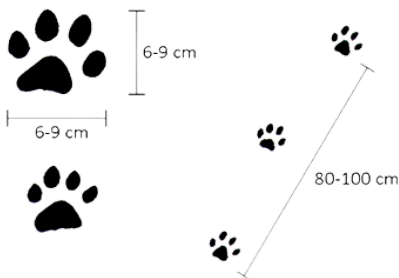
Na okrugloj glavi je često rašireni dlakavi nabor na licu, a na trokutastim ušima su crni dlakavi čuperci (2,8 - 5,7 cm).

Dugim nogama se oslanja na široke šape koje završavaju ostrim kandžama. Pri kretanju kandže su uvučene, te se ne uočavaju u ostavljenom tragu u snijegu ili blatu.

OTISAK STOPALA - TRAG

Trag risa ili otisak stopala je manje-
više okruglog oblika, širine i dužine
6-9 cm. Prednje šape su veće od
zadnjih. Otisci stopala se najčešće
mogu uočiti u snijegu ili mekanoj
zemljanoj podlozi, u periodu parenja
(januar/februar-april). Kao i većina
mačaka, dok hoda, ris uvlači kandže,
te uglavnom ne ostavlja tragove
kandži u otisku.

Najbolja identifikacija otiska stopala jeste kad se pronađu otisci u nizu. U ovom slučaju, razmak između otisaka je 80-100 cm. Takvi otisci stopala su posloženi u jednu relativno ravnu liniju, dok je kod pasa uzorak obično raspoređen cik-cak. Trag je potrebno premjeriti mjernim alatom (možete se koristiti lenjirom koji je iscrtan na zadnjoj strani priručnika), te načiniti fotografije sa i bez metra.

Obavezno je uzeti koordinate (najlakše pomoću aplikacije na mobilnom telefonu).

DLAKE

Dlake risa su teško uočljive. Ris voli da se trlja od podlogu, a za to obično bira hrapavu koru drveta, ogradu s bodljikavom žicom ili čoškove objekata u prirodi (napuštene ili aktivne drvene i kamene kuće). Uzorci dlake se prikupljaju radi genetske identifikacije jedinke. Dlake se fotografišu onako kako su pronađene na objektu, a prilikom uzorkovanja uzimaju se pomoću pincete, te se odlažu u suhu sterilnu posudicu ili epruvetu. Bitno je da se uzorci dlaka ne uzimaju rukama ili nekim drugim ne sterilnim predmetima (prljav nož ili slično), jer se time uzorak uništava.

Obavezno je uzeti koordinate (pomoću aplikacije na mobilnom telefonu).

Uzorak se čuva na suhom, hladnom i tamnom mjestu, sve do preuzimanja od nadležne osobe.

FECES I URIN

Feces (izmet) i urin je relativno teško uočiti jer ih ris obično pokriva lišćem, zemljom ili snijegom. Ovi markeri se najčešće uoče u zimskom periodu, za vrijeme trajanja sniježnog pokrivača, i to na stazama i markiralištima koje ris koristi.

Ris fecesom i urinom obilježava (markira) svoju teritoriju, te za to bira istaknuta mjesta na stazi (veće usamljeno kamenje i/ili stijene, panj, oboreno stablo ili veća grana). Feces je neugodnog, jakog mirisa, debljine poput jelove šišarke, u dijelovima ili u komadu, pri čemu je svaki dio 2-3 cm u prečniku i 3-5 cm u dužini. Dijelovi se obično završavaju tupo, a kod pasa i vuka špicasto. Urin ima miris kao i urin domaće mačke. Ako se na mjestu pronađe malo urina, to je siguran znak markacije područja.

Pri fotografisanju fecesa i urina potrebno je postaviti mjerni alat (metar). Uzorak (veličine zrna graška) se uzima (s površine izmeta) pomoću drvenih štapića i odlaže se u sterilnu posudicu (ili epruvetu). Uzorci se čuvaju na tamnom i hladnom mjestu.

Obavezno je uzeti koordinate (pomoću aplikacije na mobilnom telefonu).

PLIJEN

Risov plijen je raznovrstan, od glodara i ptica do krupnih biljojeda. Najčešće su to srne, divokoze, lisice, kune, vjeverice, zečevi, puhovi i tetrijeb.

U nekim zemljama Evrope napada i domaće životinje, poput ovaca, koza, pasa, mačaka i zečeva. Plijen lovi iz zasjede ili progonom. Prilikom proganjanja plijena, ris svoj plijen hvata zubima i kandžama. Zato se na vratu plijena pronalaze tragovi ugriza, a na tijelu rasječena koža. Ulovljen plijen konzumira na mirnom i zaštićenom mjestu.

Takođe, ris ima poseban način na koji konzumira plijen. Prvo jede mišićno tkivo, obično počevši od gornjeg dijela butine ili ramena. Ne konzumiraju crijeva, ali se obično (osim ako ne uhvate drugi plijen) vraćaju da jedu nekoliko dana dok se ne pojedu svi jestivi dijelovi.

Ako je plijen velik (srna ili divokoza), te ga ne može odmah cijelog pojesti, ris će ostatke sakriti lišćem i granama. Nakon hranjenja, koža je često izvrnuta i netaknuta, jer se ris njome ne hrani.

Ovako pronađen plijen je potrebno fotografisati, te uzeti koordinate (pomoću aplikacije na mobilnom telefonu).

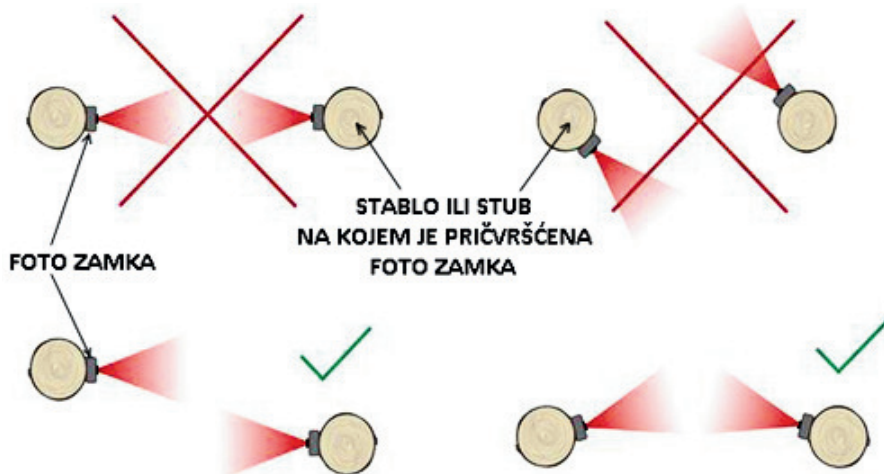

FOTO ZAMKE (KAMERE)

Šumske staze, puteljci, vlake, napušteni i aktivni objekti u planini, najbolja su mjesta za postavljanje foto zamki. Pored toga, ris zna obilaziti i mjesta za hranjenje divljači, bare, lokve i slaništa.

Na mjestima koja ris koristi za obilježavanja (ograda, kolibe i sl.), dovoljno je postaviti jednu foto zamku (kameru), dok je na stazama poželjno postaviti više uređaja. Takođe, na stazama koje to omogućavaju, idealno je postaviti dvije foto zamke, jednu nasuprot drugoj (ali ne da slikaju jedna drugu, kao što je prikazano na slici). Udaljenost između foto zamke i mjesta za obilježavanje ili staze idealno bi trebala biti 3-5 metara, ali ne više od 7 metara.

Foto zamka, tj. njen senzor, mora biti postavljen u visini tijela risa, na oko 40-50 cm iznad tla.

U slučaju da pronađete neki od tragova prisutnosti risa, molimo da pozovete nacionalnog eksperta:

Dr. Igor Trbojević 📞 **+38765646080**

